

METEOROLOGICKÉ ZPRÁVY

Meteorological Bulletin

ROČNÍK 62 (2009)

V PRAZE DNE 28. ÚNORA 2009

ČÍSLO 1

ROK 2008 V ČESKU – POČASÍ A AKTUÁLNÍ PODNEBÍ

Radim Tolasz, Český hydrometeorologický ústav, Na Šabatce 2050/17, 143 06 Praha 4-Komořany, e-mail: tolasz@chmi.cz

The year 2008 in the Czech Republic – weather and current climate. Weather is a current state of the atmosphere and climate is a long-term regime of weather which is usually described by calculated characteristics. While the course of weather in 2008 can be summarized quite easy in some more significant items, description of the current climate is not so simple. In 2008 mean air temperature was strongly supernormal. Otherwise the course of weather was normal accompanied only by some events being worthy of mention.

KLÍČOVÁ SLOVA: počasí – charakteristiky klimatologické – Česká republika
KEY WORDS: weather – climatological characteristics – Czech Republic

Začátek roku byl ve znamení různých extrémů. Doznívalo inverzní počasí s nepříznivými rozptýlovými podmínkami, které trvaly již od 15. prosince 2007. Zvýšené koncentrace škodlivých látek v ovzduší začaly klesat až 3. ledna 2008 v souvislosti s přechodem studené fronty, za kterou se výrazně ochladilo (např. ve Světlé Hoře v Jeseníkách jsme naměřili $-24\text{ }^{\circ}\text{C}$). Vítr dosahoval 4. ledna v dopoledních hodinách v nárazech přes 30 m/s (na Šeráku dopoledne maximální náraz větru 38,3 m/s). Téměř vzápětí se 5. ledna odpoledne ve vyšších vrstvách atmosféry oteplilo a na podchlazený zemský povrch začaly vypadávat tekuté a smíšené srážky. Výsledkem byla tvorba ledovky, která na některých místech jižních Čech a jižní Moravy vytrvala až do 7. ledna. Leden bohatý na výskyt nebezpečných jevů pokračoval další epizodou se silným větrem. Dne 16. ledna ráno a dopoledne byly zaznamenány nárazy větru nad 20 m/s (nejvyšší na Lysé hoře v Beskydech 41,7 m/s). Zároveň došlo vlivem tání sněhové pokrývky ve druhé polovině ledna ke zvýšení hladin vodních toků, hlavně na horním toku Labe nad Jaroměří, kde byl zaznamenán druhý stupeň povodňové aktivity v profilu Vestřev a třetí stupeň v profilu Brod. Ještě do konce ledna (26. 1. od 15 hodin) jsme byli svědky dalšího větrného dne. Silný bouřlivý vítr, zejména ve středních a vyšších polohách, byl spojen se sněžením, které posléze přecházelo v déšť. Na severní Moravě došlo k přerušování dodávek elektrického proudu a byla přerušena hlavní železniční trať do Ostravy.

Ve druhé polovině února došlo k několika teplotním zvratům, kdy v průběhu jednoho týdne přešla teplota od extrémně nízkých k extrémně vysokým. 17. února byly zaznamenány extrémně nízké teploty vzduchu (od $-7\text{ }^{\circ}\text{C}$ ve slezském Javorníku do $-22\text{ }^{\circ}\text{C}$ na Horské Kvildě) a o týden později (24. února) naopak extrémně vysoké teploty (od $6\text{ }^{\circ}\text{C}$ na Labské boudě do $21\text{ }^{\circ}\text{C}$ v jižních Čechách na stanici Byňov).

Za událost roku lze označit vichřici nazvanou Emma, která řádila v České republice první dva březnové dny. Přestože

byla tato událost velmi dobře předpovězena prognózními pracovišti ČHMÚ, došlo ke stejným nebo lokálně i větším škodám než v lednu roku 2007, kdy do Česka dorazil Kyrill. Dosažené maximální rychlosti větru na jednotlivých stanicích přesáhly 35 m/s (stanice Maruška 43 m/s, Milešovka 40 m/s). Emma svým brzkým příchodem po Kyrilu překvapila a znovu zpusťovala většinu republiky, shodou okolností prověřila také zapojení ČHMÚ do projektu sdružení Eumetnet (www.eumetnet.eu) se shodným názvem Emma (www.meteoalarm.eu). Odborný popis vichřice Emma byl v Meteorologických zprávách uveřejněn již v průběhu roku 2008 [1].

Začátkem března proběhla zřejmě nejvýznamnější povodňová událost roku 2008, kdy se vyskytly v oblasti Krkonoš a Orlických hor intenzivní srážky v rozmezí 50–100 mm (za první dva březnové dny) a na horním Labi byl dosažen až třetí stupeň povodňové aktivity (SPA), na Divoké Orlici až druhý SPA a na většině ostatních sledovaných toků první SPA.

Poslední vydatné sněžení na území téměř celé republiky se vyskytovalo 19. března (16 cm nového sněhu na Churáňově), 20. března (20 cm v Prášílech) i 21. března (33 cm v Peci pod Sněžkou). Sněžení v přeháňkách 20. března bylo jednou z příčin největší hromadné havárie na 101. km dálnice D1 (231 vozidel, 6 těžce zraněných). Vydatné sněžilo i na velikonocní pondělí 24. března, místy až 11 cm (Kozlov u Libavé). Březen byl zároveň se svými 61 mm průměrných srážek v České republice nejdeštivějším měsícem roku (153 % normálu).

Mimořádně teplé období s výskytem prvních tropických dní jsme zaznamenali v době od 24. května do 3. června. V tomto období se na celém území ČR nevyskytly dešťové srážky a při vysokých teplotách (čtyři dny za sebou od 30. 5. do 2. 6. se vyskytovaly tropické dny) můžeme hovořit o začátku meteorologického sucha.

Na konci května (v noci z 31. 5. na 1. 6. na Ostravsku), v červnu (25. 6. na celém území) a v červenci (13., 14. a 25. 7.)

se vyskytovaly intenzivní bouřky. Bouřka 25. června v odpoledních a večerních hodinách spojená s rychlým přechodem frontálního systému přes Českou republiku byla doprovázena nárazy větru přes 30 m/s (Maruška 36 m/s a Svratouch 34 m/s) a přívalovými srážkami. Značné materiální škody jako následek této extrémní bouřkové situace způsobily od Emmy nejvyšší počet výjezdů hasičů, části republiky zůstaly ochromeny i několik dní. O několik dní později (12. a 13. července) byla bouřková situace na severní Moravě doprovázena i krupobitím (dokumentovaná velikost krup až 2 cm) a denními úhrny srážek až 78,2 mm (13. 7. ve Městě Albrechticích).

Celá druhá polovina července byla deštivá a červenec byl posledním srážkově normálním (107 %) měsícem v roce. Přestože se v srpnu vyskytlo několik srážkově intenzivních dní (4., 14., 15. a 16. 8), byl srpen srážkově podnormálním měsícem, zároveň však uzavřel srpen řadu teplotně nadnormálních měsíců trvajících od začátku roku.

Na konci října (19. a 21. 10.) přesahovaly v průměrné denní teploty pro toto období roku nezvyklou hranici 20 °C (Pohořelice 22,7 °C). Toto téměř letní podzimní období bylo 30. října ukončeno silným nárazovitým větrem (Lysá hora v Beskydech 34,9 m/s) doprovázeným opět materiálními škodami.

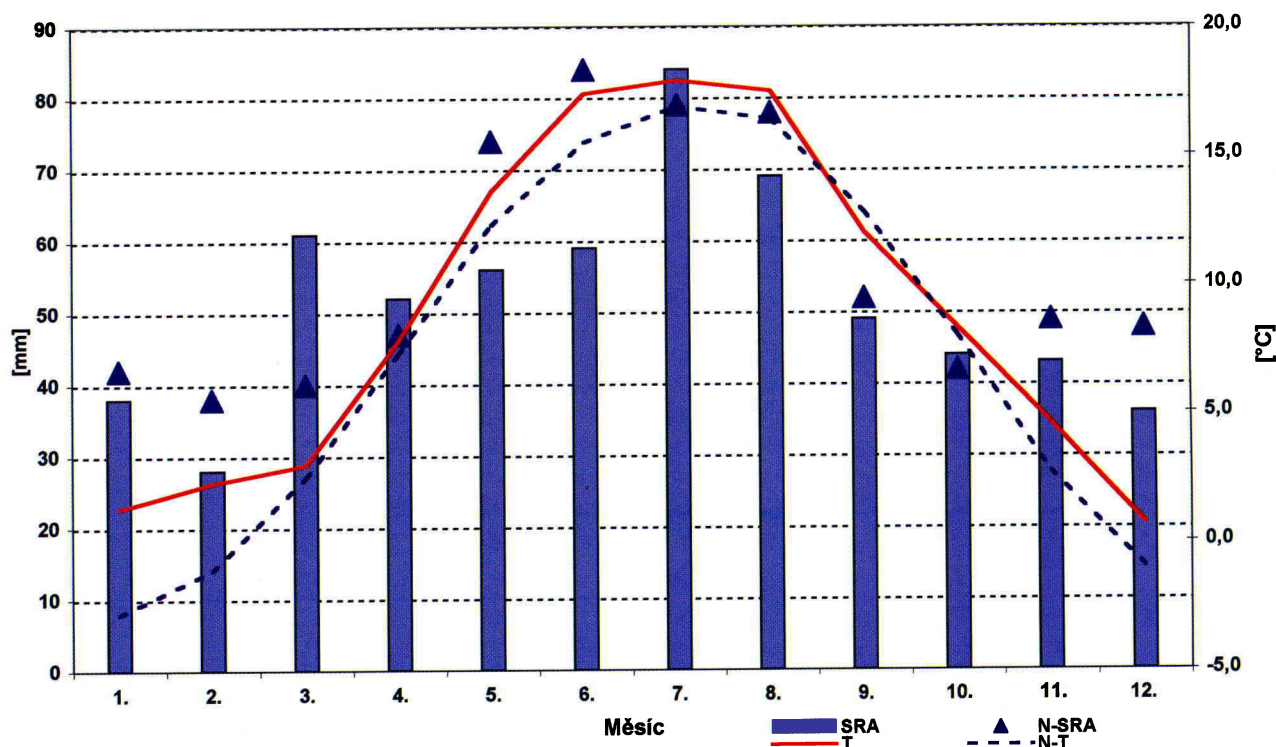
Průběh počasí se zejména v říjnu a listopadu v rámci republiky natolik lišil, že bylo velmi komplikované předpovídat i jenom „obyčejné“ teploty – občas je počasí v Čechách a na Moravě tak rozdílné, že se v předpovědi nedá zachytit velké teplotní rozpětí nebo specifikovat oblasti ohrožené vichřicí, zatímco na opačném konci země téměř nefouká. Předpověď počasí nabývá na rozsahu, je nepřehledná a kvůli shlazování i méně věrohodná. Těchto situací bylo několik, například 29.–30. října se při přechodu tlakové níže přes Čechy vyskytovaly na Moravě teploty přes 20 °C a vichřice, přičemž v západních Čechách od 600 m n. m. nasněžilo na hřebenech Krušných hor 5 až 15 cm nového sněhu.

Velmi teplý začátek listopadu (3. 11.) ve východní části republiky (20,8 °C Luhačovice a Strážnice; 20,7 °C Přerov a Bystřice pod Hostýnem) byl důsledkem teplého proudění kolem tlakové níže se středem nad Francií a Biskajským zálivem. Od poloviny listopadu (17. 11.) již mrzne a sněží, 22. listopadu je souvislá sněhová pokrývka na téměř celém území (Harrachov 44 cm, ale například i Nedvězí na Českomoravské vysočině 30 cm).

Několikrát se v průběhu roku vyskytly rychlé změny počasí v průběhu několika málo dní. I tento pro listopad normální začátek zimy byl ukončen 30. listopadu silným větrem na horách i v nížinách (Lysá hora 37,1 m/s) a 1. prosince již teploty dosáhly opět nadnormálních hodnot (Bohumín 15,3 °C).

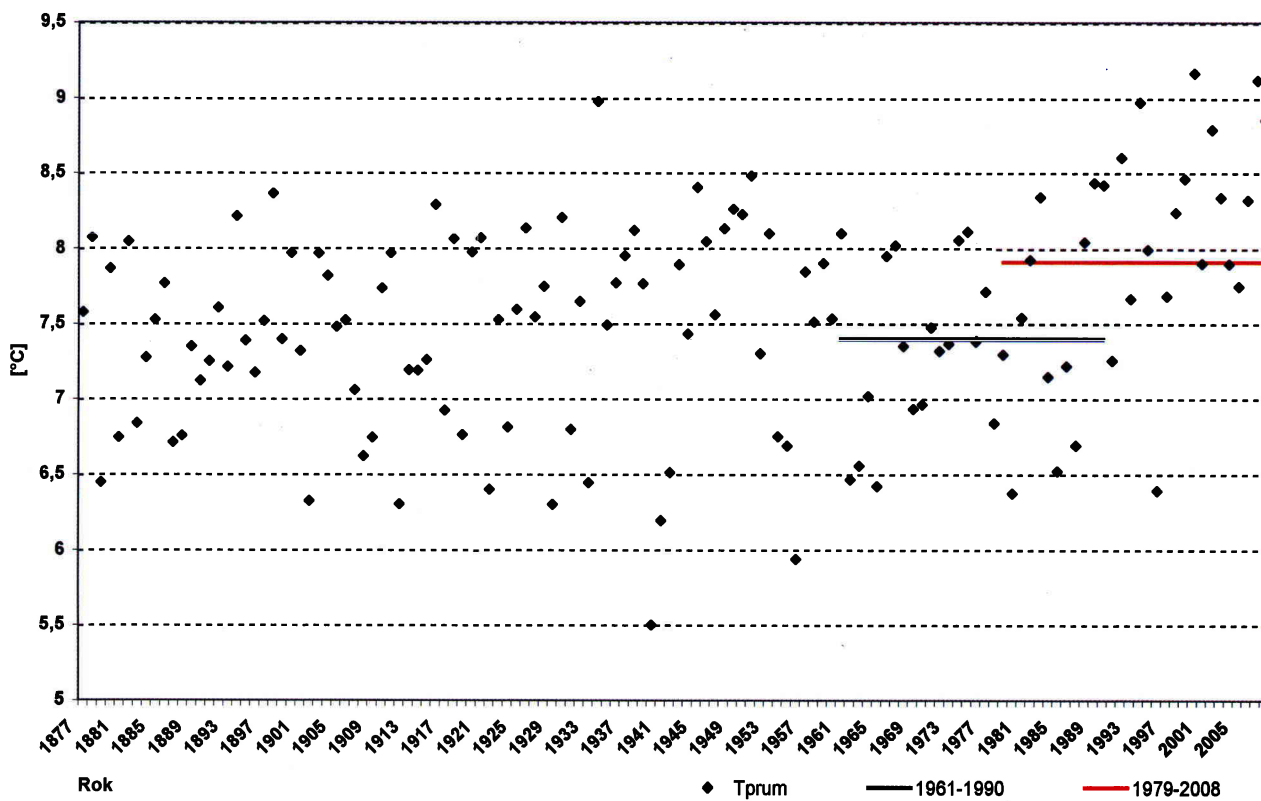
Průběh měsíčních průměrných teplot a srážek v České republice v roce 2008 je na obr. 1 doplněn hodnotou normálu za období 1961–1990. Pouze měsíc září nedosáhl v průměrné teplotě hodnoty normálu, všechny zbývající měsíce byly nadnormální (leden o 4,1 °C a únor o 3,4 °C). Rok jako celek dosáhl kladné odchylky teploty od normálu ve výši 1,4 °C. Srážkově byl rok mírně podnormální (92 % normálu), přičemž nejméně srážek spadlo v únoru (73 % normálu) a největší kladnou odchylku od normálu jsme zaznamenali v březnu (153 %).

Závěrem jsou na obrázcích uvedeny roční průměrné teploty (obr. 2) a roční průměrné srážky (obr. 3) pro Českou republiku od roku 1877 do roku 2008. Hodnoty byly vypočteny za souvislé období, pro které jsou již v klimatologické databázi k dispozici hodnoty z minimálně 15 stanic (od roku 1902 minimálně 50 stanic s měřením teploty a od roku 1897 minimálně 100 stanic s měřením srážek). Rok 2008 (obr. 4) byl podle průměrné teploty v této řadě pátým nejteplejším (2000, 2007, 1934, 1994, 2008, 2002, 1992, 1951, 1999 a 1989). Souvislé období 30 let je minimální pro zpracování klimatologických charakteristik. Proto je možné průměrnou teplotu

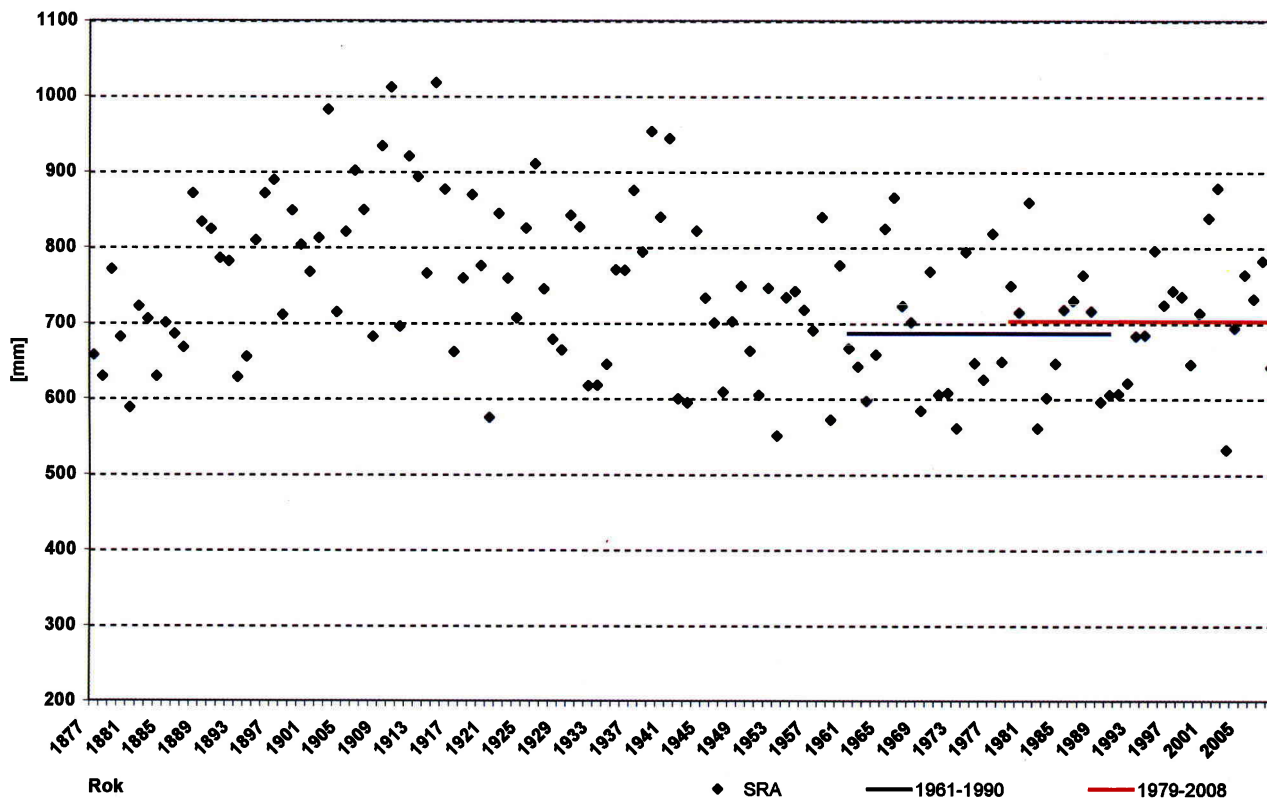
Obr. 1 Průběh průměrné teploty (°C) a srážek (mm) v roce 2008 a normál 1961–1990 (průměrné hodnoty pro Českou republiku).

Fig. 1. The course of air temperature (in °C) and precipitation (in mm) in 2008 and the 1961–1990 normal (average values for CR).

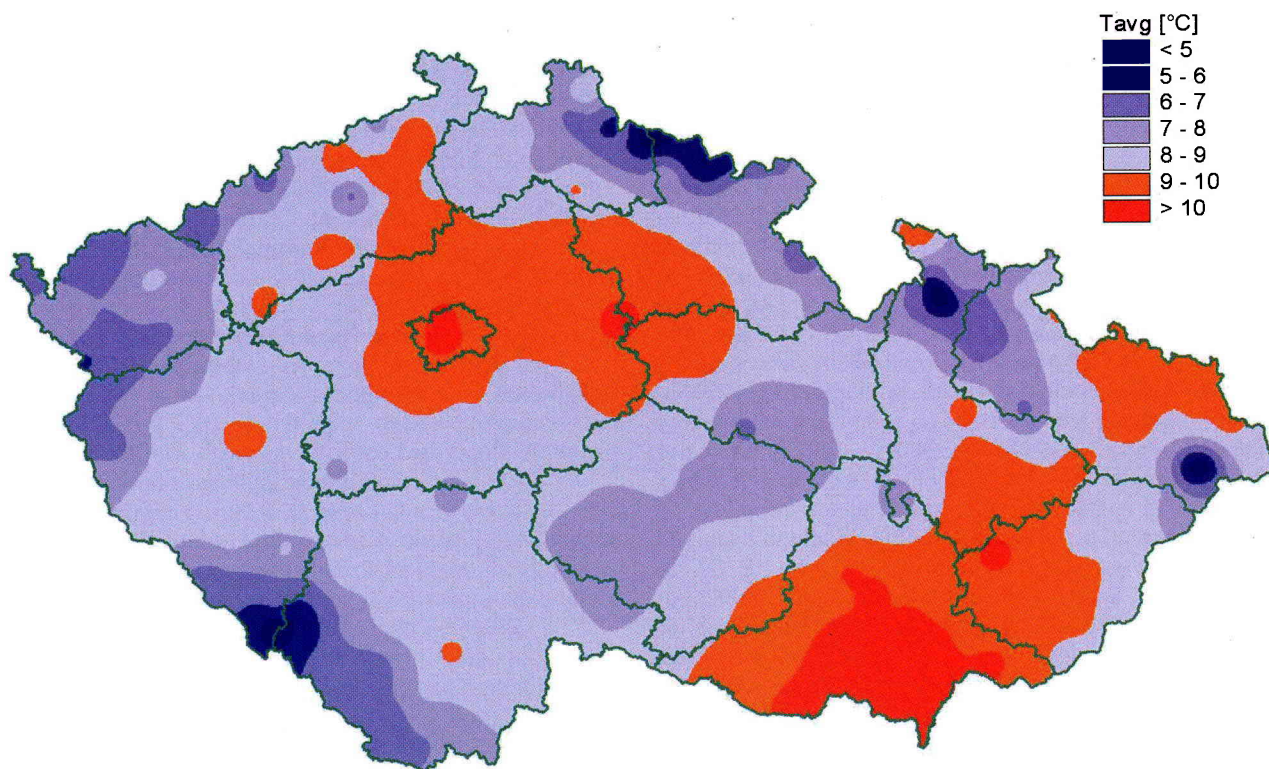
Obr. 2 Průměrné teploty (°C) v České republice (1877–2008).

Fig. 2. Mean air temperature (in °C) in the Czech Republic (1877–2008).

Obr. 3 Průměrné srážky (mm) v České republice (1877–2008).

Fig. 3. Average precipitation amounts (in mm) in the Czech Republic (1877–2008).

Obr. 4 Průměrná roční teplota vzduchu v roce 2008 (°C).

Fig. 4. Yearly average of air temperature in 2008 (°C).

a průměrnou srážku za období 1979–2008 považovat za dvě základní charakteristiky „aktuálního“ podnebí v České republice. Ve srovnání se standardním normálovým obdobím 1961–1990 vidíme, že průměrná teplota je vyšší o 0,5 °C a průměrný úhrn srážek je vyšší pouze o 2,3%. Aktuální třicetileté období 1979–2008 je zároveň v této řadě nejteplejším obdobím (průměr 7,9 °C).

Literatura

- [1] HOSTÝNEK, J. – NOVÁK, M. – ŽÁK, M., 2008. Kyrill a Emma v Česku – meteorologické příčiny, průběh bouří s hodnocením větrných extrémů. Meteorologické Zprávy, roč. 61, č. 3, s. 65–71.

Lektor (Reviewer) RNDr. L. Němec

ELIÁŠŮV PRANOSTIKON

Autor Vladimír Vondráček. Ilustrace František Kratochvíl. I. vyd. Velké Bílovice: Nakladatelství TeMi CZ, s. r. o. 2008. 112 stran. ISBN 978-80-87156-14-8.

Cena 145 Kč.

Pravidelný telefonický rozhovor o počasí na veřejnoprávním ČRO 2 Praha, odehrávající se každé ráno mezi 5. a 8. hodinou ranní, začíná jedna z moderátorek vždy pranostikou, a žádá službu konajícího meteorologa ČHMÚ v Praze-Komořanech o adekvátní vyjádření. Netuší, že tento problém Karel Krška již téměř vyřešil v roce 1993 v ironicky pojatém článku Pranostiky o počasí jako berly chromých prognostiků. I přesto Vladimír Vondráček, pracující jako meteorolog v Českém hydrometeorologickém ústavu několik desítek let, sestavil a pod jménem starozákonného proroka Eliáše v názvu (zároveň přezdívka autora) vydal okomentovanou sbírku povětrnostních pranostik.

Vondráčkův pranostikon se řadí již do druhé desítky publikací vydaných na dané téma v posledních letech. (Vede samozřejmě Munzarova Medardova kápe vydaná tři-

krát v úhrnném nákladu 50 000 výtisků!) Svědčí to o trvalém zájmu veřejnosti založeném na známé skutečnosti, že na rozdíl od zapomenutých školních znalostí v povědomí lidí pohodlně zůstávají průpovědky vztahující se k Hromnicím, ledovým mužům, medardovskému období, babímu létu, vánoční oblevě. Ostatně Vladislav Vančura vyslovil v dané souvislosti půvabnou větu: Není bezpečnějšího přírodního zákona nad zákon Medarda.

Ambice Eliášova pranostikonu jsou skromnější než u zmiňovaného J. Munzara nebo Z. Vašků (Velký pranostikon z r. 1998 obsahuje 3 000 položek). Rozsah útlé brožury umožňuje jenom stručný průvodní komentář k jednotlivým měsícům a publikaci dvou až tří pranostik na každý kalendářní den v roce. Pro srovnání: J. Munzar cituje např. k 2. únoru (Hromnice) 41 pranostik a obdobně postupuje i u jiných tzv. „kritických“ dnů, tj. dnů zlomových nebo význačných vzhledem ke změnám počasí.

Eliášův pranostikon doprovázejí četné karikatury Františka Kratochvíla a knížka je dedikována Janu Munzarovi a Karlu Krškovi.

Zdeněk Horký